

Kultur

Vil lese på sengen for oss

Hver torsdag i ti uker fremover skal Dolly Parton fortelle godnatthistorier. I nettserien Goodnight With Dolly skal hun lese historier fra bokdonasjonsprosjektet sitt, Imagination Library. Hør henne på YouTube, Instagram, Facebook og Twitter.

- Koronakrisen har tvunget frem et digitalt eksperiment

Maria T. Pettrém, Anders Veberg, Arve Henriksen, Caroline Enge, Vilde Bratland Hansen og Siri Øverland Eriksen (foto)

Mens TV- og filmprodusentene ser millionene renne ut, kaster andre seg rundt og skaper nye kulturprodukter.

Skriv til oss i kommentarfeltet hva dere heter, sier improviserte skuespiller Mats Eldøen.

Han improviserer frem en sang fra scenen. Men alt er ikke som det pleier på Det Andre Teatret på Torshov i Oslo. Setene i salen er tomme. Det lattermilde publikumet er byttet ut med et kamera.

150 barn følger spent med hjemmefra.

- Hei Albin, hei Kari, hei Teddy på 3 år, hei Henry, Mads og Kaja. Hei til alle dere hjemme, synger skuespillerne lekent med blikket inn i kamera.

Eldøen er kunstnerisk leder ved improteateret. De har kastet seg rundt og allerede strømmet forestillinger i tre uker - med stor suksess.

- Nød lærer naken kvinne å spinne, sier han.

Det er en ny hverdag for et kulturliv i krise.

Kulturlivet blør penger

Nå forsvinner det så mye penger fra kulturlivet at det er vanskelig å forestille seg. Men vi kan prøve med tall fra Statistisk sentralbyrå.

I 2018 gikk 639.000 på konserter, og museene hadde 10,9 millioner besøk. Teater og opera hadde 2,2 solgte billetter, og bibliotekene lånte ut 11,9 millioner bøker.

Nå er vi i en periode der alle disse tallene raser mot 0.

Mandag permitterte de store teatrene over 1000 ansatte til sammen. Hundrevis av konserter flyttes, og festivalsommeren trues.

Hovedorganisasjonen Virke anslår at 56-70 prosent av de ansatte i kulturlivet nå er permittert. Det utgjør trolig minst 21.000 personer.

Men det er store forskjeller. Hos muse-

FAKTA

Krisen i kulturlivet

Ifølge Virkes beregninger vil kulturlivet tape minst 930 millioner kroner i omsetning i mars og april.

Konsertarrangører og festivaler vil tape 230 millioner, eventarrangører 210 millioner, kinoer 90 millioner, sceneteknisk 200 millioner og privatteatre 100 millioner.

Nationaltheatret anslår at de taper 5-6 millioner kroner i billettinntekter hver måned.

Det Norske Teatret taper 6,5 millioner kroner hver måned.

Kulturdepartementets krisepakke til kultursektoren anslås å bli 300 millioner kroner for perioden mars og april.

- Nød lærer naken kvinne å spinne, sier Mats Eldøen, kunstnerisk leder ved improteateret Det Andre Teatret på Torshov. I morgen skal teatret strøme show for rundt 50.000 femte- til syvendeklassinger i Viken.

ene er rundt én av tre permittert. Blant dem som jobber med sceneteknisk produksjon er nær 100 prosent nå permittert.

Verktøyene har vært der i mange år

- Koronakrisen har tvunget frem et digitalt eksperiment, sier Ole Marius Hylland, seniorforsker ved Telemarksforskning. Han leder forskningsprosjektet «Digital tilpassning i virusets tid: Når kulturlivet går viral».

Hylland skal undersøke hvordan kulturlivet vil se ut på den andre siden av krisen.

Han følger med på hvordan teknologi og digitale løsninger som har vært tilgjengelige i mange år, plutselig blir høyaktuelle og tas i bruk på nye måter. Nå blir forskjellen på dem som kan omstille seg og dem som ikke kan det, ekstra tydelige.

- Den digitale omstillingen har på en måte begynt for lenge siden, men den har gått i veldig ulikt tempo, og for mange har den ikke vist seg relevant og interessant før det plutselig ble tvingende nødvendig, sier Hylland.

«The perfect fit»

Hos Det Andre Teatret lå ikke ideene på tegnebrettet lenge.

Da regjeringen forbød kulturarrangementer, ville improteateret holde på publikum og samtidig ta smittehensyn. Men hvordan?

Allerede to dager senere, lørdag 14. mars, strømmet de sitt første liveshow på Facebook. Flaks skulle ha det til at Sparebankstiftelsen hadde gitt teateret teknisk kamerautstyr i gave to år tidligere. Siden den lørdagen har teateret hatt flere ukentlige digitale liveshow, for både barn og voksne.

- Det vi gjør best, er jo å lage teater i farta basert på publikums forslag. Dermed var vi kanskje «the perfect fit» for denne situasjonen, sier Eldøen.

Der publikum i salen vanligvis får rope ut forslag, lar skuespillerne det digitale publikumet styre hva som skjer på scenen via kommentarfelt, oppringninger og videochatter. Og skuespillerne styrer all teknikken.

- Det har vært en reise for oss inkompe-

Utsatt på ubestemt tid

Denne uken skulle opptakene av sesong åtte av NRKs komiserie *Side om side* gå i gang. Prosjektleder Sigmund Falch sier at de gjeldende smitteverntiltakene gjør det umulig å forsvare en slik produksjon.

Dagens sitat

John Dewey, amerikansk filosof, pedagog og psykolog

Uten et mål og innsats for å nå det, kan ikke noe menneske leve

FAKTA

Permitteringer innen ulike kultursektorer

Tall i prosent

Filmfremvisning	91
Lokaler tilknyttet kunstnerisk virksomhet	90
Tjenester tilknyttet underholdningsvirksomhet	82
Opplevelses-, arrangements- og aktivitetsarrangører	81
Kunstnere og underholdningsvirksomhet innen musikk	78
Drift av idrettsanlegg	67
Idrettslag og -klubber	57
Fornøyles- og temaparker ...	53
Produksjon av film, video og fjernsynsprogrammer	51
Kulturhistoriske museer	28

Tallene er basert på beregninger gjort av Virke utfra innmeldte permitteringer fra deres medlemmer. Enkelte sektorer er utelatt fordi det er for få observasjoner til å gi et pålitelig estimat.

Teatrene blir digitale

Teatrene taper flere millioner i måneden i billettinntekter nå. Denne uken permitterte de største teatrene 1000 ansatte til sammen.

Derfor vurderer de digitale tilbud som eldre opptak og enmannsforestillinger.

I Storbritannia sender The National Theatre blant annet *Jane Eyre* og Tony-vinneren *One Man, Two Guvnors* på Youtube. Shakespeare-teateret Globe slipper også en rekke opptak av tidligere forestillinger på sin egen strømmepattform.

Britiske komikere har også laget en egen Stay at home-festival med nye sendinger på nett hver kveld.

For musikalfans finnes det også en egen strømmetjeneste for dem som vil oppleve Broadway hjemme i sin egen stue.

Nyhetskanalen CBS har samlet en oversikt over rekke orkestre, operaer, teatre og komikere som har lagt ut opptak eller live-sendinger på nett.

tente rotekopper å få det tekniske opp å stå. Vi har lest mange manualer, sier Eldøen lattermildt.

Responser har vært overveldende. På det meste har 1200 vært innom sendingen. Torsdag strømmes Det Andre Teatret show for rundt 50.000 femte- til syvendeklassinger i Viken fylkeskommune som et samarbeid med Den kulturelle skolesekken.

- Når man filmer teater, blir det film

Men å gjøre teateret til en digital opplevelse, er komplisert. Både opphavsretten og den praktiske fremføringen gjør digitalt teater vanskelig, mener blant andre Knut Alfsen, leder av Norsk Skuespillerforbund.

- Når man filmer teater, blir det en film. Teater er definert av at det skjer her og nå, med publikum til stede, sier Alfsen.

Han tror vi fortsatt vil gå på teater når krisen er over. Men det kan komme med et digitalt tillegg.

Større aktører som Det Norske Teatret har allerede begynt å utforske nye måter å bruke teknologien på. Internasjonalt kan man allerede få både Broadway- og Shake-

peare-oppsetninger hjem i stuen.

Men Alfsen tror det er enklere for andre bransjer å gripe digitale muligheter.

Tjener på digitale konserter

I musikklivet popper det nå opp strømmede konserter overalt. Det har vist seg at det også ligger penger i digitale løsninger.

Odd Nordstoga fikk inn en halv million kroner til Røde Kors i helgen uten å ha solgt en eneste billett. Koronerulling, som nå har produsert mange strømmekonserter, fikk inn 78.000 kroner i snitt på hver av de 11 første konsertene sine.

Christer Falck, mannen bak Koronerulling, sier til Morgenbladet at han tror det kan endre bransjen permanent, fordi mellomledd som bookingbyråer blir overflødig når artistene strømmes konserten selv.

Det Andre Teatret tjener nesten like mye gjennom Vipps-donasjoner som de ville gjort på en vanlig forestilling. Nå har de begynt å donere bort inntektene til Røde Kors og Leger uten grenser.

Bokhandlerne merker også at flere kjøper e-bøker og lydbøker nå.

Full innspillingsstopp

For film- og TV-bransjen er det mer komplisert.

- Et film- eller TV-prosjekt er litt som å bygge opp en mellomstor bedrift, forklarer Synnøve Hørsdal. Hun er daglig leder og produsent i Maipo - et av Norges største produksjonsselskaper.

I staben er de bare 12, men når et prosjekt går i gang, er langt over 100 mennesker ansatt i opptil ett år.

Nå sitter Hørsdal og et par andre i selskapet alene på kontoret i Oslo. Kostymer og rekvisitter er klare på lageret. Studioer er booket. Men alle som skulle medvirke i filmen *Thomas i Superposisjon* og andre sesong av TV-serien *Lykkeland*, er uten jobb.

- *Lykkeland 2* er et veldig krevende prosjekt i seg selv. Opptakene skulle starte i Belgia, Litauen og Norge i mai, sier Hørsdal.

Forts. neste side ►

Synnøve Hørsdal i produksjonsselskapet Maipo har kostymer og rekvisitter klare til innspillingen av *Lykkeland 2*, som skulle starte om en måned. Foto: Signe Dons

Den største forbrytelsen, med Jakob Oftebro i en av hovedrollene, hadde bare noen få innspilingsdager igjen. Nå er prosjektet utsatt på ubestemt tid. Foto: Jan T. Espedal

◀ Forts. fra forrige side

Blant annet skulle Alexander Kieland-ulykken gjenskapes i den eneste kjempevanntanken av sitt slag i Belgia. Innspillingstid ble booket i januar.

Maipo anslår at de mister rundt ni millioner kroner bare i valutatap.

- Dersom vi ikke får hjelp til å holde ting i gang, har vi ikke råd til å lage *Lykkeland 2*, sier Hørsdal.

Størst inntekter fra kino

Det er et paradoks at bransjen nå får store problemer. I en tid da de fleste har mer tid hjemme, og til og med fotballkamper og skirenn på TV er avlyst, ser vi mer på film og serier enn noen gang.

- Men om man ser på Netflix seks timer om dagen i stedet for en halvtime, koster tjenesten det samme. Økt forbruk skaper ikke mer inntekter, sier Terje Gaustad, fagansvarlig for Creative Industries Management på BI.

- Ikke aktuelt å slippe på nett nå
Unntaket er om mange går over til å leie film digitalt. Men det gjør vi ikke ennå. En kartlegging Menon Economics og BI gjorde i 2018, viser at kino fortsatt er den viktigste inntektskilden

for norsk filmbransje, med to tredjedeler av omsetningen.

Flere internasjonale filmer som skulle hatt kinopremiere, deriblant *Emma* og *The Invisible Man* slippes nå rett på såkalt «video on demand». Men norsk filmbransje holder igjen.

- Vi kommer ikke til å være blant dem som begynner å slippe filmer rett til strømming, sier produsent og partner i Fantefilm, Martin Sundland.

Selskapet har nå satt flere prosjekter på vent, deriblant krigsfilmen *Den største forbrytelsen*.

Filmen *Flukten over grensen* hadde nettopp hatt premiere da kinoene stengte. Maipo anslår at de går glipp av minst tre millioner kroner i billettinntekter. Likevel er den ikke tilgjengelig digitalt ennå.

- Det handler om synlighet. Premierer er nøye planlagt opp mot andre ting som kommer, også fra Hollywood. Nå flommer det over på strømmetjenestene, og alt forandrer seg fra dag til dag. De filmene vi har planlagt på kino, er ikke aktuelle å slippe på nett nå, men kan være det i fremtiden, sier Synnøve Hørsdal.

Det hjelper heller ikke for norske produsenter at Disney+ nylig ble lansert i Europa med store mengder billig innhold.

Utsatt eller avlyst

Virke Produsentforeningen opplyser at en rekke norske filmer og TV-serier som skulle komme til høsten, nå er utsatt eller avlyst.

Blant dem er filmer som *Delete me*, *Narvik*, *Den største forbrytelsen*, *Nord-sjøen* og *Tre nøtter til Askepott*. Blant TV-seriene som rammes er *Charterfeber*, *Beforeigners 2*, *Hjem til jul 2*, *Exit 2*, *71 grader nord* og *Farmen*.

Det samme skjer mange steder i verden.

- Så er spørsmålet om krisen også vil endre måten man lager film og TV på fremover?

- Det skaper i alle fall incentiver til å tenke kreativt. Noen deler av bransjen er heldigere stilt enn andre, for eksempel de som driver med animasjon, sier Terje Gaustad.

Et annet eksempel er talkshow-verten James Cordons spialsendinger fra garasjen. Også mindre nettsier kan være mulig å produsere i mellomtiden, men store produksjoner stopper opp.

- Produksjonsselskapene er svært utsatt. Mens museer og andre kan åpne dørene igjen, vil det bli utfordrende å bygge opp igjen filmbransjen, tror Gaustad.

- Situasjonen har gitt oss en digital dytt

Vilde Bratland Hansen

Omsetningen i bokbransjen går ned, men både biblioteker og nettbutikker merker økt interesse for digitale bokprodukter.

- Koronasituasjonen ble plutselig en god anledning til å bli bedre på digital formidling. Det ble en ekstra dytt for å komme ordentlig i gang.

Det sier biblioteksjef Joep Aarts på Meieriet bibliotek i Vestvågøy. De siste ukene har han sammen med Nordland fylkesbibliotek jobbet med å utvikle Karanteket, en nettside med en samling av norske bibliotekers digitale tilbud.

Flere låner

Etter 12. mars har norske biblioteker hatt en markant økning i antall lån og reserveringer av e-bøker og lydbøker. Flere biblioteker har utvidet sitt digitale tilbud og laget apper og nettsider som skal gjøre det lettere å låne bøker.

På Karanteket finner du alt fra e-bøker til aviser og tidsskrifter. Nettsiden begynte som et lokalt initiativ som nå er åpen for hele landet. Alle med nasjonalt lånekort kan logge inn. Så langt har 16.000 unike brukere besøkt siden.

- Vi har ikke vært gode nok

- Jeg mener definitivt at vi trengte denne digitale dytten. Vi har ikke vært gode nok på digital formidling, sier Aarts.

De internasjonale gigantene Amazon og Apple books svarte på koronakrisen med å legge ut en stor mengde digitale bøker gratis. Forbes har snakket med selskapene bak flere amerikanske e-bok-apper. Alle melder om stor økning i interessen for digitale bøker nå.

Det samme tendensen ser vi i Norge. I forrige uke hadde ebok.no en salgsvekst på over 60 prosent på e-bøker og over 21 prosent på lydbøker.

- Jeg tror denne krisen får flere til å oppdage hvor praktisk det er med lyd- og e-bøker, både når det kommer til tilgjengelighet og utvalg, sier leder i ebok.no, Lene Røren.

Tradisjonelt har det først og fremst vært romaner og krim som er blitt lest av e-bok-entusiaster. Nå opplever bedriften økt etterspørsel av barnebøker.

Tror endringen vil henge igjen

Linda Frid Andresen er administrerende direktør i bokhandlerkjeden Ark og forteller om samme trend.

- Salget av lyd- og e-bøker har vokst langt mer enn vanlig gjennom hele krisen.

- Hvordan tror du utviklingen vil prege deres fysiske bokhandler?

- Vi ser at samspillet mellom fysiske butikker og nettbutikk er viktig for kundene våre. Akkurat hvordan det vil påvirke oss på lengre sikt, er vanskelig å si, sier hun.

Biblioteksjef Joep Aarts på Meieriet bibliotek har de siste ukene jobbet med å utvikle Karanteket, en nettside med samling av norske bibliotekers digitale tilbud.